

1

K34/13

487(2) Iron-melting in Northern Transvaal. J. Malatsho.

1 Ko be ko ena le mokkomana yo a beke a rula mekoma ya ko lema masimo ka yona mo sethsabeng sa Babirwa ba Ramaitse leina la mokkomana ke Makwarela raxwe ke kxosi Letsoku raxwe kxosi Lepai leina la raxwe ke Moyekeledi leina la raxwe Moyekeledi ke Makxanamisa o ba a axile ka fase ka thaba ye ba rexe ke Lomondo Tswetla Dist. Louis Trichardt.

Mokkomana Makwarela o belexiwe Sekxesese Grest Spelonken Dist. Pietersburg. Mphate wa mokkomana Makwarela ke Ledingwana. Mokkomana Makwarela xa a bolotswe a kxophela xo ye etela kuko raxwe Makxanamisa a kxophela xo raxwe kxosi Letsoku kxosi a re sepela mokkomana Makwarela a ya tswetla.

2 Lomondo Dist. Louis Trichardt xo koke raxwe Makxanamisa a hwetsa koko raxwe Makxanamisa a rula mekoma ke xa bo ya xae a tsebisa raxwe are ke hweditse bo koke ba rula mekoma xonne ke kxopela xore lentumelele ke ye xo x rutiswa ke bo koke xo rula mekoma ke hweditse bo koko Makxanamisa ba rula mekoma ba rutisa bo malome Maseti. Maseti ke leina la malome a Makwarela a re kera xore Lekxopela koke a ntutise a ntutise xo rula kxosi Letsoku a re ke tla o rumela le mothe ye mongwe xa koke waxo a ka dumela xo o rutisa o tla rethusa mekoma ya tura re ye reka Phalaborwa le Tswetla lesome la mekoma le rekwa ka kxome le kxolo la mekoma le

3 tsiya mosadi. Ke xa kxosi Letsoku a ruma mafuna a re isa makwarela tswetla Lomonde xa Makxanamisa koko raxwe a ne rutise xo rula mekoma mafuna a mo isa a fihla Tswetla a botse Makxanamisa Makxanamisa a re kxosi Letsoku u kxopela xore le rutisa o tla dula mono tswetla xo fihlela a kxona le xona a tla soma modiro wa boima nka se mo fe selo ka xore bahlanka ba ka ba ba nthusang xo
4 rula ke ba fa mekoma ke na le badire se ba bararo maina a bona shia:

1. Madadane.

2. Nechiyanda.

3. Makwara. Bona xa ke ba putswa ke ba putswa ka tsela e xa re direle mexoma ya lesame (10) yo mongwe ke mo fa ye mopedi (2) ka sala le ye mane (4).

Mafuna a re ngwana wa kxosi a a tla xo ba mohlanka o tlike xo rutiswa xo rula Makxanamisa a re xa rakwe are a rutiswe ketla mo rutisa mafuna a boya xae Sekxosese Groot Spelenken. Ba sala ba mo rutisa xo rula Makxanamisa a re sa pele ke e ruta xo ruka muba a tla ba kxomo ya polo, ba e buwa ba fetsa a mo eletsa xo ntsa ditladi a sexa nama ya motlotlo xo isa meseleng ba buwa mesifa ba tla ba o fala ka tswanelo yaba e mo setla ba o omisa ba e omisa le letlale la kxomo ba le omisa. Xa le omile ba le fala ka diphatlwana xa ba fadile ba sexa xa ba le fala ba fala ba tshela metsi xo fihlela le koloba xa le kolobile ba le sexa xa le fedile metsi byale makxanamisa are xo Mokxomana Makwarella o le belele xa ke sexa le xa ke lekosa ditlale le xa ke ru ka a lebelela Makxanamisa a sexa letlale la kxomo a sexa direpa tse tharo a sula sitlale xo sola ke xo xotla a roka ka ehipe ye sese leina la yona ke lenao we lenawo aphula ka lona a tsentsa tlale le ana mokxomana Makwarella a dira byale koko wa rakwe makxanamisa a re o kxonne xo roka muba a mo rutisa xo tlemella lenaka la paku le moyo o tswako ka xo lena xa ba buletsha molle wa xo fihla tshipe a mo xa ruta le xo tlemelala dikwatanyana tsa xo tswara ka tsona xaba boletsha molle a ruka e mene (4). A mo rutisa xo axa natle a epa sekotinyana e ee axa ka fika a re ke natle ke mo re bupaxo tshipe xona a mo rutisa xo axa leshote a epa sekoti a axa ka mafika mafika a mo ruta xo dira maxala a xo fisa dithsipe le xo bupa tshipe ba tlwa ba kxobela dikxonye basadi ba banna ba ke boletseng maina a bona ba kxametse banna

ba xo letsha mollo Madadane le Nechiyanda le Makwara le marutwa Makwarela le manye wa madiro Makxanamisa mollo xa e tuka ba tima ka metsi e sese wa dira molora ba ya xo epa mafika a barexo kwetsi leina la ona mafika a xona ba be ba a epa sutun o barexo xo Sepetwa (Tshimbupfe) Sebasa Dist. Louis Trichardt barwa ba a isa natlong le maxala a barexo dikxola leina la ona natlo a ona menyake ye mene (4) ba thekxa meuba ba lebisa manana a xo ntsa moya menyakong ya natlo ba xeletsha mollo xa e tuka ba tsela maxala a barexo dikxola banna ba babedi ba buletsha ka meuba ye mene (4).

Madadane le Nechiyanda ba buletsa ka meuba ba e tswara ka meuba ba e tswara ka diyatla tse byale ka xe nka mothe o xana kxomo. Xa ba buletsa Makwara a tshela mafikanyana a tshela dikxola ka xodimo mollo xa e tuka a tshela mafika a kwetsi a tshela xape maxala a dikxola byale xo isa natlo ye tlala ba lona ba teiya meuba ba ya xo roba a batsuxa e sa le xosasa ba ana kwata tse pedi (2) tse di telele bya ya ba fata ka tsena ba fata molora ba hwetsa mafika a bupane e le theipe. Ba e ntsa ba e beka lefikent le lexole le banyu rulaxo xesimo xa lona ba e kratla ka lefika ya tawa dipetla dipetla ke xore direpa tse dintsi. Xo ka molora le kwetsi xe lekana palo ya xa di tshelwa natlong xomme byale ba di isa leshotong ba thekxa meuba ba xotsa mollo ka xare xa sekoti sa leshoto ba tshela dikxola ke xore maxala a xo fisa dithsipe ba buletsa ka meuba xa e tuka mollo ba tsentsa theipe ba buletsa banna ba babedi (2) ba tswara meuba ye mene mothe u tswara meuba ye mabedi ka matsexo a mabedi byale ka xa mothe a nana kxomo theipe xa e swela ba e ntsa ka theipe e ba e direleng ye barexo Lemane ba e beya xodimo xa lefika le lexole ba e kratla ka lefika Makxanamisa a len ntsa ka theipenyana ye sese a re kratla fa kratla fa

9   xo isa ba rula moxoma ba rutisa Makwarela xo rula moxoma
 le dilepe tse barexo tsaka le marumo Makwarela a buya a xaxabo
 a tla a thoma modiro wa xo rula Sekxosese erile mohla kxosi
 Lepai a ya xo axa mmotong wa Motlobo polaseng ye barexo xo
 Dassehock Groot Spelonken Dist. Pietersburg.

10   Ka moraxo xa lehu la kxosi Letsoku mokxomana Makwarela ena
 a axa mmotong o barexo Mabutsi polaseng ye barexo Blenkwater
 No. 44 a rula moxoma. Eahlanka ba ba bexo ba mo thusa ke
 Nyedisang Morwa Masea Mphato wa Nyedisang ke Letladi u belexilwe
 Tswetla kxaufsi le Noka ya Lefubu Dist. Louis Trichardt mono
 o tlele xale ka dintwa tsa mapono a maswatsi tsa pele mehleng
 yo Maswatsi a be a tswenya dithsaba tsa North Transvaal ka moka
 Nyedisang o ba a re xo tla a axa morebene kxaufsi xa Zuekmakaar
 Makwa a sese a tla a tloxa morebene a axa Blenkwater No. 44
 mmotong wa mabutsi Groot Spelonken Dist. Pietersburg.

11   Mothusi wa bobedi wa mokxomana Makwarela ka Masete
 Makxanamisa malome a Makwarela o ila a rumelwa ke monna-moxolo
 Makxanamisa xore a tle a thuse setloxolo sa xaxwe modiro wa xo rula
 Masete o be a axile motse motee le motloxolo wa xaxwe Makwarela
 Mphato wa Masete ke Leratwa Masete.

11   Masete o belexilwe ka rase xa thaba ya Lomondo Tswetla Dist.
 Louis Trichardt. Mothusi wa boraro wa mokxomana Makwarela ke
 Seshoka morwa Makoro wa Sanaka le ena o belexilwe Sanaka xa
 Makoro o belexilwe mehleng ya xe Maswatsi a xasanya dithsaba
 tsa Transvaal. Mmaxwe ke kxaitsemi ya Mamakwarela. Maswatsi
 o rile xo bolaya monna wa xaxwe a thabela mono xo kxaitsemi
 Seshoka e sa le mosimanyana ke wa mphato wa mathula leina la
 mmaxwe ke Nchakxa. Raxwe o bulailwe ke Maswatsi Sanaka Sebasa
 Dist. Louis Trichardt

- 12 Makwarela o ba a thusa batho ka mexoma ba sesa ya xo reka mexoma kxole Tswetla le Phalaborwa le yena bathusi ba xaxwe o be a ba putswa ka mexoma ye mebedi motho xa a dirile lesome (10) o ba a sala le ye mene (4) o ile a huma a nyala basadi ba ba tselelaxo.1.Ke Mamalatlala morodi a monna yo ba bexo ba re Makoro o ba a axile Tswetla Sanaka Sebasa Dist. Louis Trichardt
- (2) Kxophe morodi a Makwara o ba a axile Lomondo Dist. Louis Trichardt.
- (3) Mankxare morodi a Madadane o ba a axile Lomondo Dist. Louis Trichardt.
- (4) Masenka morodi Mochiyanda o ba a axile Lomondo Dist. Louis Trichardt.
- (5) Moofe morodi a Madadane o ba a axile Lomondo Dist. Louis Trichardt.
- 13 (6) Mthobolo morodi a Sekete o ba a axile Grootfontein Dist. Pietersburg. Basadi ba Makwarela ba bina pudi, ba xotswa tla ka moka mo Mthobolo ke Mokxalaka Makwarela o bina tau batho ba kile ba mo ria leina ba re ke Sekuma ka mexoma ya Makxanamisa Makwarela Makwarela o huile a tsofetse o huetse xona Mabutse Blenkwater No. 44 ka 1916. Le masete o huile xona mutsine wa Makwarela ka 1916 feela modiro wa xo rula ke xa kxale Maburu asese a tla Transvaal le basadi ba huile ba huele le bona xo
- 14 setse ba bararo feela xo setse Mthobolo Kxophe Mankxare Mankxarro ba diretse xo huele masete feela Seshoka o sa phela le Nyedisane taba tse di laudiswa ke monna-moxolo Nyedisane Masea o tsofetse ruri mohlanka wa mokxomana Makwarela wa xo rula mexoma lehono o axile polaseng ya Moso Mooitgadacht Groot Spelonken Dist. Pietersburg morwa waxwe yo a ruitilwexo modiro wa raxwe.

END. S. 487